

Recenzije.

Богословски гласник. U zadnjem broju „Smotre“ (str. 221. sl.) započeli smo pregledavati 1909. godinu ovog bogoslovskeg časopisa naših grko-istočnjaka i došli smo do konca 4. sv. XV. knj., a sada dajmo da nastavimo!

U petom svesku dolazi članak iz pera Dimitrija Petrovića: „Прилог историји манастира Лепавине“ (str. 356.—363.) Pisac odgovara u kratko na pitanje, ko je ovaj manastir osnovao i kada je osnovan, a to sve na temelju vrela. Na koncu (str. 361.—363.) donosi prepis protesta zagrebačkog biskupa Vinkovića protiv osnivanja novog manastira.

2. Iz 5. sveska vrijedno je još da se spomene pitanje K. Sepera (str. 381.—384.): „Kad pri sklapanju braka nastupi kolizija između privole dece i roditelja, može li se valjan brak sklopiti?“ Seper odgovara na pitanje negativno, a s njim se slažu potpuno kanoniste istočni N. Milaš, (Pravoslavno crkveno pravo. Zadar 1890. str. 551.) i J. Zhishman (Eherecht der or. Kirche. Wien 1864. str. 616. sl.). Ova potpuna smetnja (impedimentum dirimens) dolazi u grčko-rimskom zakono-

давству. U Instit. I. 10. kaže se: „Nam hoc fieri debere et civilis et naturalis ratio suadet in tantum, ut iussus parentis praecedere debeat.“ Ove odredbe civilnoga prava primljene su i u kanoničko pravo, kako se to vidi već iz 42. kanona sv. Vasilija, koji ženidbu bez privole roditelja zove bludom.

3. 6. svezak XV. knj. imade na prvom mjestu poučnu radnju napisanu od dr. D. Stefanovića o „Pastirskim poslanicama sv. apostola Pavla (s. 402.—407.). Ovo je nastavak radnje započete još u sv. 3. knj. XIII. (137.—150.), a nastavlja se dalje u XVI. knj. sv. 1. (18.—25.); 3. (161.—165.); 4. (253.—262.); 5. (342.—348.); 6 (414.—422.). Dr. Stefanović govori o autentičnosti pastirskih poslanica, pobijajući racijonalističke hiperkritičare, zatim se havi adresatima ovih poslanica i ispituje vrijeme, u koje su sastavljene. Dokazujući autentičnost pozivlje se autor XIII, 3, (str. 138.) na poslanicu Klementa Rimskog i navagja iz nje 7, 3 kao aluziju i upotrebu 1. Tim. 2, 3, no o kakoj ma i daljnjoj aluziji i upotrebi nema ovdje govora. Isto tako kod navoda Klem. 32, 3 sa Tit. 3, 5. moglo bi se predbaciti, da Klement aludira na

Rim. 9, 3, i tako ne bi imao jakosti ovaj navod. O navodu Klem. 45, 7. sa 2. Tim 1, 3. dosta je teško prosuditi, da li se tu zaista radi o aluziji i upotrebi. Istina, na jednom i drugom mjestu dolaze riječi: *λατρεύειν ἐν καθαρῇ συνειδήσει*, ali kako je ovaj izraz dosta čest, lagano se može razumjeti njegova upotreba i bez aluzije na drugog pisca. Bolji bi bili ovi navodi: 1. Tim. 1, 17. Klem. 61, 2.; 1. Tim. 2, 7 Klem. 60, 4; Tit. 2, 4—5 Klem. 1, 3; Tit. 3, 1. Klem. 2, 7; 33, 1; 34, 4. (F. X. Funk, *Die ap. Väter*² Tübingen 1906. p. 245.).

Nadalje je potpuno pogriješni navod Barnabas 4, 6 sa 2. Tim. 3, 6.; isto tako ne valja Bar. 12, 10 sa 1. Tim. 3, 16, već bi moralo biti Bar. 5, 6; slično griješi autor u navodima Bar. 19, 7 sa 1. Tim. 3, 7; i 2. Tim. 2, 26; Bar. 19, 10 sa 1. Tim. 5, 17; i Bar. 1, 6 sa 1. Tim. 1—5. Osobito se autor u posljednjim dvjema navodima prevario. Prema Funk-u op. cit. 242. valjaju ove aluzije 1. Tim 3, 16: 5, 6.; 2, Tim. 1, 10 : 5, 6; 4, 1. : 7, 2. Dalje će biti dosta teško dokazati aluziju sv. Ignacija Ad. Mag. 3, 1 sa 1. Tim 4, 12; ne vrijedi Ad Eph. 20, 1 sa 1. Tim. 1, 4., već bi moralo biti Ad Eph. 14, 1 sa 1. Tim. 1, 5.; gotovo nikakve aluzije nema Ad. Polyc. 3, 1 sa 1. Tim 1, 3. 6. 7 i Ad Smyrn. 12, 2 sa 1. Tim. 1, 2 i 2. Tim. 1, 2, jer se slični pozdrav sv. Pavla nalazi i u njegovim drugim poslanicama (Rom. 1, 7; 1. Cor. 1, 3; 2. Cor. 1, 2; Gal. 1, 3; Eph. 1, 2; Phil. 1, 2; Colos. 1, 3; 1. Thes. 1, 2; 2. Thes. 1, 2; a što se u navedenom mjestu u 1. i 2. Tim. na-

lazi još riječ »*ἔλεος*«, koja se nalazi i u sv. Ignacija, teško bi bilo štagod izvesti, jer se lagano mogao sv. mučenik povesti za ostalim Pavlovim poslanicama, a »*ἔλεος*« još pridodao. Bolje i ispravne navode daje Funk (op. c. p. 247.). Potpuno je kriv navod (str. 138.) poslanice Diognetu 4, 6 sa 1. Tim. 3, 16. već bi moralo glasiti 1. Tim. 3, 16 sa Diog. 11, 3. Zaista bi bilo uputno, da dr. Stefanović drugom zgodom dobro pregleda svoje citate, jer bi čovjek o ovakvom radu lagano mogao imati razne dvojbe. Kod dokazivanja autencije mogao se pisac pozvati i na Didache 13, 1 sa 1. Tim 5, 17. 18.; 1, 4 sa Tit. 2, 12., na Pastora Hermu (Funk op. c. p. 252.)

Dr. Stefanović govori nadalje o povodu i cilju pastirskih poslanica. Dosta je površno i preopćenito označen povod prve poslanice Timoteju, kad pisac tvrdi (knj. XVI. sv. 1. str. 18.): „Apostol piše Timoteju, da ga kao mlada arhipastira uputi i nauči, kako da živi u domu božjem t. j. kako da upravlja njemu povjerenom crkvom.“ U crkvi Efeškoj ispunilo se Pavlovo proročanstvo, što ga je na svom rastanku proreкао pred Efeškim presbiterima, da će ubrzo nadoći krivi naučitelji. Trebalo je mlada učenika spremiti na borbu s njima i poučiti ga, kako će stado svoje sačuvati od krivih nauka. To je pravi povod prve poslanice Timoteju (cfr. R. Cornely, *Hist. et. crit. introductio in u. t. libros sacros*² Parisii 1879. III. 571.).

Sad nastavlja pisac s tumačenjem pastirskih poslanica (knj. XVI. sv. 1. str. 19. sl. i drugi svesci gore navedeni) prevodeći

ih prema grčkom izdanju Tischendorf „Novum Testamentum graece.“ Editio academica vigesima. Lipsiae 1899.

4. Dr. Ruvarac, „О животу и раду проте Јефтимија Ивановића“ (XV. 6. 416—436; XVI. 1. 8—18; 2. 101—114). Potuživši se pisac na maleni odziv, što ga nalaze njegove biografije o odličnijim i zaslužnijim arhijerejima pravoslavnim, opisuje na široko i daleko život проте Ivanovića. Kad bi autor znao onaj golemi materijal, što ga sabrao, dobro prokuhati, lijepo urediti i izglatiti, onda bi zaista pisao lijepije biografije, koje bi rasvijetlile mnogu stranu historije, ali ovako donijeti samo porazbacana akta, tjera čitaoca od sebe.

5. „Унија Русина у северној Угарској и имунитет свештенства исте“ napisao Josip Fidler, preveo J. D. (XV. 5. 337.—345.; 6. 407.—415.; XVI. 1. 26—32). Jedno od najglavnijih vrela Fidlerovih jest: Basilovits, Brevis notitia fundationis Theodori Koriatovits et c. Cassoviae 1779. Služi se i sa Pray, Specimen Hierarchiae Hungaricae et c. Poson. et Cassov. 1776.

6. „Тимачење недељних и празничних јеванђелија“ napisao Dr. D. Stefanović (XV. 6. 436.—440; XVI. 1. 3—7; 2. 95.—101. Spomenuvši pisac u uvodu (XV. 6. 436.—440) nemarnost srpskog naroda u polaženju crkvi i obazrevši se na nerazumljivost starog slovenskog jezika, koji će se morati malo po malo i u samoj liturgiji promijeniti u narodni srpski jezik, začeo je tumačiti nedjeljna i praznična evanđelja od prvoga dana Uskrsa.

7. „Српска православна црква св. Николе у Великој Канижи“ napisao Lazar Bogdanović (XVI. 2. 115.—122; 3. 190.—195. 4. 262.—270.; 5. 348.—357; 6. 424.—432) Istražujući pisac prošlost ove crkve zalazi u najmanje sitnice i iznosi sve, što je našao u arhivima zabilježeno. Radnja je zaista lijep doprinos za daljnje istraživanje istorije, a B. bi veoma dobro bio učinio, da je svoj materijal malo bolje obradio i sabrao u jednu cjelinu.

Nabrojivši pisac tri slučaja, kako su katolici branili grčko-istočnjacima slobodno ispovijedanje njihove vjere i vršenje vjerskih dužnosti, završuje oratorskim stilom na naredni način: „Sva tri ova slučaja potvrguju, kako su rimski sveštenici onog doba i ovde kao i po ostalim mestima Ugarske, Hrvatske i Slavonije zlotvorski, dušmanski, nehrišćanski postupali s našim kukavnim narodom i njegovim sveštenstvom . . .“ (str. 120. n.). A koja su ono tri slučaja? Prvi slučaj stoji u tom, što su franciskani 1775. sedam grkoistočnjaka Kanižkih ispovjedili i na stratište pratili. Grko-istočnom svešteniku bilo je to zabranjeno. U drugom slučaju tuži se 1773. lepavinskome manastiru nekolicina grečkih i srpskih trgovaca na iste franciskane, što su htjeli j-romonaha Eustatija, koji je nekog hrišćanina ispovjedio, u svom samostanu zatv.iti i što su tog hrišćanina pokopali bez krsta.

U trećem slučaju dočuo je sam autor po majci Janka Vučkovića, kako su jednom nekog kalugjera lepavinskog dovezli u Kanižu, da obavi potrebnu dužnost, zatrpna u košu slame iz straha pred ka-

tolicima i kako su ga zdrava doma odvezli.

Prva dva slučaja trebalo bi još malo kritičnom akribijom ispitati, a zadnji slučaj ne bi smio doći u ozbiljnu raspravu, jer ovako, kako je iznesen, izgleda nekako čudnovato i sjeća me na seoska pripovijedanja u raznim izdanjima.

Pisac je valjda pišući ovo zaboravio, kako su ono huškanjem i po naručbi vladike Sime Filipovića, koji je sjedio u Severinu kod Bjelovara, razbojnici pod vodstvom zloglasnog harambaše Tomaševića spalili i orobili istočnokatolički samostan Marču oko god. 1740. (cfr. apud Lopašić, Povijest i mjestopis Karlovca. Zagreb 1879. str. 164. n. 5. Gravamen graecis ritis unitorum in regno Croatiae et Slavoniae degentium contra Schismaticos. Acta comiss. a 1749. br. 3. u zem. arhivu). Da pisac je zaboravio, kako je novodoseljeni patrijarka Črnović silom odpravio unijatskog vladiku iz Opova u Srijemu Ljubibratića (Lopašić op. c. 158.); kako su se lepavinski kalugjeri iz mržnje na katolike poturčili u Pakracu, kako je sjedinjeni biskup Zorčić prema Valvasoru (knj. VII. 482.) noćio u Marči na tornju povukav gore svake večeri ljestve i kako se ipak neki zlikovac od nesjedinjenih jednom popeo do njegovog ležaja i opalio pušku na vladiku. (Lopašić op. cit. 156.)

Trebalo je dakle uz ono u Kanži spomenuti i ovo, e bi bila historična slika potpuna.

Dr. Šimrak.

Jahrbuch der Zeit- und Kultur-Geschichte 1909. Dritter Jahrgang, herausgegeben von Dr. Franz Schnürer, Herder, Freiburg u. Wien, 1910. str. 439, cijena 9 K.

Već treću godinu izlazi taj godišnjak, koji nas pod stručnim vodstvom upućuje u crkveni i politički život, socijalna i gospodarska pitanja, u znanost, literaturu i umjetnost god. 1909. To je tako rekav kulturna povjest prošle godine. U ovo je godiššte uvršten posebni odsjek pod naslovom „Slawistik“ od dr. W. Vondraka (str. 273—284), u kojem referira o literaturi svojih slavenskih naroda; o Hrvatima i Srbima je govor na str. 283—284. U opće se ove godine dosta obazire u tom djelu na Slavene. Prednost je djela, što kratko i zbijeno, a opet svestrano referira.

Dr. Theodor Deimel: Kirchengeschichtliche Apologie. Sammlung kirchengeschichtlicher Kritiken, Texte und Quellen auf apologetischer Grundlage. Herder, Freiburg und Wien, 1910. str. XX—395, cijena K 5'28, vez. K 6.

Ovo je djelo u prvom redu odregjeno kao pomoćna knjiga u pouci za crkv. povjest na srednjim školama, ali će svakako vrlo dobro doći svakome, koga crkv.-historijska pitanja zanimaju. Knjiga je zbirka izjava katoličkih, a još mnogo više akatoličkih pisaca o najvažnijim crkv.-povjesnim događajima i osobama u starom, srednjem i novom vijeku, te zgodnih tekstova i vrela, kojima se razjašnjaju pojedine tamne i teške točke u crkv. povjesti. Danas kolaju svijetom mnogi krivi sudovi o pojedinim osobama i dogagjajima u historiji Crkve, a to djelo pruža svakome prilike, da si stvori pravedan i objektivan sud o pojedinim točkama crkv. povjesti. Uz to valja istaknuti, da pisac ne prikriva nit ne poljepšava mane pojedinih osoba u crkvi kao i ne-